

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

گروه حقوق

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته حقوق عمومی

عنوان:

مصونیت پارلمانی در حقوق ایران

استاد راهنما:

دکتر کمال‌الدین هریمی‌نژاد

استاد مشاور:

دکتر سید محمدتقی علوی

پژوهشگر:

سیده لاله مشهدی

زمستان 88

نام خانوادگی: مشهدی	نام: سیده لاله
عنوان پایان نامه: مصونیت پارلمانی در حقوق ایران	
استادان راهنما: دکتر کمال الدین هریسی نژاد	
استاد مشاور: دکتر سید محمدتقی علوی	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: حقوق
دانشگاه: تبریز	دانشکده: علوم انسانی و اجتماعی
تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۸/۱۱/۲۰	تعداد صفحه: صد و دوازده
کلید واژه‌ها: مصونیت نمایندگان، اصل تعرض ناپذیری، اصل عدم مسئولیت، برابری در حقوق عمومی	
<p>چکیده:</p> <p>اصل مصونیت پارلمانی یکی از تمهیداتی است که در راستای اجرای اصل تفکیک قوا و به عنوان ضمانت اجرائی راهکارهای نظارتی و مهارکننده قدرت سیاسی در قوانین اکثر کشورها، چه اسلامی و چه غیر اسلامی پذیرفته و تبیین شده است.</p> <p>در جمهوری اسلامی ایران مصونیت نمایندگان مجلس به صورت محدود و در حد آزادی کامل در اظهارنظر و رأی در اصل ۸۶ تبلور یافته است. با این وجود در ادوار مختلف مجلس، برداشتهای متناقضی از این اصل صورت گرفته تا جایی که اصل ۸۶ را نادیده انگاشته و آن را مغایر با اصل برابری در مقابل قانون و مبانی شرعی دانسته‌اند.</p> <p>علی رغم این نظر، با توجه به پیشینه تاریخی و چگونگی شکل گیری مصونیت پارلمانی در جهان و بررسی روند تصویب اصل ۸۶ و نظریات حقوقدانان و با توجه به فلسفه و هدف این اصل، باید گفت مصونیت پارلمانی حق و امتیازی قانونی است که با ایجاد یک نابرابری محدود برای تعداد افرادی مشخص که نمایندگان منتخب ملت هستند، در زمانی محدود، دستیابی به برابری فزونتری که همان حفظ استقلال قوه مقننه در راستای اعمال حق حاکمیت ملی و حق نظارت بر اعمال حکومت است، را محقق می‌سازد.</p> <p>با این ترتیب حاکمیت مردمی با حاکمیت قانون و تبعیت بی‌چون و چرای زمامداران از قوانین مردمی تضمین خواهد شد.</p>	

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

الف) مقدمه	۱
ب) بیان مسأله.....	۶
ج) روش اجرای پژوهش	۷
د) پیشینه تاریخی مصونیت پارلمانی در جهان	۸

۱) بخش اول: کلیات (مفهوم و معنای مصونیت پارلمانی، اقسام، مبانی و پیشینه تاریخی آن در ایران)

۱-۱) انواع مصونیت‌های قانونی	۱۳
۱-۱-۱) مصونیت کشورهای مستقل.....	۱۴
۱-۱-۲) مصونیت شخص اول و سایر مناصب سیاسی و حکومتی خارجی	۱۴
۱-۱-۳) مصونیت‌های مأموران دیپلماتیک و کنسولی.....	۱۵
۱-۱-۴) مصونیت مأموران و کارمندان سازمانهای بین‌المللی	۱۶
۱-۱-۵) مصونیت قضائی	۱۶
۱-۱-۶) مصونیت وکلای دادگستری	۱۹
۲-۱) مصونیت پارلمانی	۲۱
۲-۱-۱) تعریف اصطلاح حقوقی مصونیت پارلمانی.....	۲۱
۲-۲-۱) اقسام مصونیت پارلمانی	۲۴

- ۱-۲-۲-۱) مصونیت ماهوی (عدم مسئولیت نمایندگان در ایفای وظایف نمایندگی) ۲۴
- ۱-۲-۲-۲) اصل تعرض ناپذیری (مصونیت به معنی اخص کلمه) ۲۷
- ۳-۱) مبانی مصونیت پارلمانی (دلایل اعطای مصونیت به نمایندگان مجلس) ۳۴
- ۱-۳-۱) صیانت از حقوق ملت در اعمال حق حاکمیت ملی در نظامهای مردم سالار. ۳۴
- ۲-۳-۱) ضرورت حفظ استقلال و مصونیت پارلمان ۳۶
- ۳-۳-۱) مصونیت پارلمانی ضرورت مسئولیت نمایندگی ۳۷
- ۴-۱) پیشینه تاریخی قانونگذاری مصونیت پارلمانی در ایران ۴۰

۲) بخش دوم) بررسی حدود مصونیت پارلمانی در حقوق جمهوری اسلامی ایران

- ۱-۲) بررسی اصل عدم تعرض در جمهوری اسلامی ایران ۵۰
- ۲-۲) بررسی حدود مصونیت ماهوی در جمهوری اسلامی ایران ۵۲
- ۱-۲-۲) حدود مصونیت پارلمانی از منظر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۵۲
- ۱-۱-۲-۲) بررسی مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی ۵۵
- ۲-۱-۲-۲) بررسی عبارات و قیود مذکور در اصل ۸۶ قانون اساسی ۶۰
- ۲-۲-۲) تفسیر شورای نگهبان از اصل ۸۶ قانون اساسی ۶۷
- ۱-۲-۲-۲) نقد و بررسی دلیل اول (تفاسیر استنتاج شده از اصل ۸۶ به طور اخص) ۶۹
- ۲-۲-۲-۲) نقد و بررسی دلیل دوم (استناد به نظرات مخالفان در مجلس بررسی نهایی قانون اساسی) ۷۰
- ۳-۲-۲-۲) نقد و بررسی دلیل سوم (اصول ۱۹ و ۲۰ دایر بر برخورداری همه ملت ایران از حقوق مساوی) .. ۷۲
- ۴-۲-۲-۲) نقد و بررسی دلیل چهارم (عدم توجیه شرعی منع تعقیب یا توقیف مجرم) ۷۳
- ۵-۲-۲-۲) نقد و بررسی دلیل پنجم (نظرات مبارک حضرت امام مبنی بر عدم هتک حرمت اشخاص) ۷۴
- ۳-۲-۲) نظرات حقوقدانان در خصوص مصونیت پارلمانی (دکترین) ۷۵

۳) بخش سوم: چالشهای مصونیت پارلمانی در ایران

۱-۳) چالشهای سیاسی مصونیت پارلمانی ۸۰

۲-۳) مصونیت پارلمانی نمایندگان مجلس در چالش با شرع مقدس اسلام ۸۴

۱-۲-۳) اهمیت نهاد شورا در اسلام و لزوم بهره مندی از آزادی بیان در اظهار نظر و تبادل افکار.. ۸۴

۲-۲-۳) اصل نظارت عمومی در حکومت اسلامی ۸۶

۳-۳) مصونیت پارلمانی در چالش با اصل برابری در حقوق عمومی ۹۱

۱-۳-۳) اصل برابری در حقوق عمومی ۹۲

۲-۳-۳) اصل برابری در قانون و تجویز تبعیض مثبت ۹۴

۳-۳-۳) مصونیت پارلمانی از مصادیق اعمال تبعیض مثبت ۹۷

نتیجه گیری ۱۰۱

فهرست منابع ۱۰۷

الف) مقدمه:

امروزه، ناپایداری اصل مصونیت پارلمانی در کشور ما، جملگی معلول برداشتهای سطحی، اختلافها و چالشهای نظری فراوانی است که ریشه در عدم شناخت زیر ساخت این موضوع داشته است. مصونیت پارلمانی با مفاهیمی چون تفکیک قوا، پارلمان، نماینده و نمایندگی ارتباط موضوعی داشته و درک صحیح آن مستلزم آشنایی با این مفاهیم اساسی است، لذا در مقدمه به طور مختصر به آنها اشاره می‌کنیم.

اصل تفکیک قوا، بویژه بدان صورت که امروزه، مطمع نظر حقوقدانان است از فلاسفه قرن هجدهم به ارمغان رسیده است. مشروعیت این اصل را نزدیک قریب به اتفاق کشورها، دست کم بطور شکلی پذیرفته‌اند. این اصل با ماهیت رژیم‌ها آنچنان مستحکم شده است که صرف وابستگی یا عدم وابستگی به اصل تفکیک قوا، درجه حقوق فردی و اجتماعی را در جوامع نشان می‌دهد، به هر حال، هم حکمای ادوار باستان و متفکران قرون جدید و هم حقوقدانان عمومی دیروز و امروز با تکیه بر اصل تفکیک قوا، در جهت رفع هراسی کوشیده‌اند که از تمرکز فساد انگیز قدرت عاید می‌شود. برای آنکه بر حسب طبیعت اشیاء و احوال و اقتضای سرشت مرکزگرائی، کسانی که قدرت را بدست دارند، پیوسته در وسوسه سوء استفاده از آن هستند. قدرت بی‌حد و مرز، خودسری می‌آورد و خودسری منشاء انواع فسادها و انحرافها است. به گفته لردآکتن: «قدرت فاسد می‌کند و قدرت مطلق مطلقاً فاسد می‌کند.»^۱

نظریات بنیادین در باب تفکیک قوا را در نظریات اندیشمندانی چون ارسطو،^۲ جان لاک،^۳ منتسکیو،^۴ ژان ژاک روسو^۵ می‌توان یافت که نقطه عطف نظریات مطرح شده در این باب در ظهور نظریه منتسکیو

۱- قاضی شریعت پناهی، ابوالفضل، بایسته‌های حقوق اساسی، نشر میزان، تهران، ۱۳۸۳، صص ۱۶۰-۱۶۱

۲- ۳۸۶-۴۵۵ ق.م.

۳-John Locke (۱۷۰۴-۱۶۳۳)

۴-Baron de Montesquieu (۱۷۵۵-۱۶۸۹ م)

۵- ۱۷۱۲-۱۷۹۲ م.

مطرح است وی در فصل ششم، کتاب یازدهم از کتاب ارزشمند «روح القوانين» می‌گوید: «... اول، قوه مقننه که به وسیله پادشاه یا قانونگذاران برای یک مدت معین یا برای همیشه قوانین وضع می‌کنند... دوم، قوه اجرا کننده‌ی اموری که مربوط به حقوق بین‌الملل است و به وسیله‌ی آن، دولت امنیت خارج کشور را برقرار می‌سازد... سوم، قوه‌ای که متصدی امور مربوط به حقوق مدنی است و به وسیله‌ی آن در اختلافات بین افراد قضاوت می‌کند، دعاوی را حل و فصل می‌نماید و جرایم را کیفر می‌دهد که آن را قوه قضائیه می‌نامند.^۱ وی راه حل مشکل سوء استفاده از قدرت را مهار قدرت توسط قدرت دیگر می‌داند.

روسو: در کتاب مشهور خود «قرارداد اجتماعی» که مورد استقبال و تجلیل انقلابیون فرانسه قرار گرفت و الهام بخش اعلامیه حقوق بشر شد به مسئله تفکیک قوا اشاراتی کرده است. روسو همچون اسلاف خود، حق حاکمیت را از آن مردم و تنها راه انتقال آن به حکومت‌گران را مراجعه به آراء عمومی می‌داند.^۲

در این بین نظریه‌ای که بیش از همه در تفکیک قوا مورد استقبال قرار گرفت، نظریات منتسکیو بود که بیشتر رواج یافته و مقبولیت عام یافت.

و بالاخره مجموعه این تفکرات موجب شد تا در ماده ۱۶ اعلامیه حقوق بشر چنین آورده شود، «هر جامعه‌ای که در آن حقوق افراد تضمین و تفکیک قوا برقرار نشده باشد دارای قانون اساسی نیست.»^۳ امروزه در اکثر کشورهای جهان اصل تفکیک قوا به عنوان نمادی از دموکراسی و حکومت مردم‌سالار پذیرفته شده است.

۱- جعفری ندوشن، علی اکبر، تفکیک قوا در حقوق ایران، آمریکا، فرانسه، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۸۰، ص ۴۲.

۲- همان، ص ۴۵.

۳- قاضی شریعت پناهی، ابوالفضل، همان، ص ۶۷.

این تئوری قوای حکومتی را به سه قوه تقسیم می‌کند که عبارتند از قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضائیه که بایستی این سه قوه در تعادل و توازن باشند. این قوا در عین حال که مستقل هستند اما هر یک ابزارهای تأثیرگذاری، نظارت و مهار قدرت قوه دیگر را در اختیار دارند. دولت در برابر پارلمان مسئولیت دارد و پارلمان وظیفه نظارت بر عملکرد دولت در اجرای قوانین مدونه را دارا می‌باشد در واقع اصل مصونیت پارلمان نیز از همین نظریه نشأت می‌گیرد پارلمان که نماد حاکمیت ملت است از طریق نظارت پارلمانی بر اعمال قوای دیگر نظارت می‌کند و مردم از این راه اعمال حاکمیت می‌نمایند

و اما در تعریف پارلمان باید گفت هیأتی را که در هر کشور برای وضع و تصویب قوانین و نظارت بر حسن اجرای آنها از سوی مردم برگزیده می‌شود پارلمان گویند. اعضای پارلمان معمولاً با رأی مستقیم، مخفی و همگانی مردم انتخاب می‌شوند و در کشورهایی که قانون اساسی آنها تفکیک قوا را پیش‌بینی نموده قوه قانونگذاری را تشکیل می‌دهند و هیأت وزیران در برابر آن پاسخگوست، وجود پارلمان در هر کشور سمبل حاکمیت مردم یا دموکراسی است^۱

به عبارت دیگر پارلمان یا مجلس در حقوق اساسی به دستگاهی اطلاق می‌شود که کار ویژه آن وضع قانون یا قواعد کلی و لازم الاجراست، پارلمان ممکن است از یک یا دو مجلس تشکیل شود. در واقع مجلس در درجه اول، تجسم بخش قوه مقننه در یک کشور است؛ مگر اینکه کار قانونگذاری علاوه بر این دستگاه، متعلق به همه مردم (از راه همه‌پرسی) یا قوه مجریه (از راه تفویض اختیارات) یا مشارکت دو قوه (تهیه لوایح از سوی قوه مجریه و تصویب از سوی مجالس) نیز باشد.^۲ صرف‌نظر از اینکه پارلمان دارای یک یا دو مجلس باشد باید طوری سازمان‌بندی شود که نماینده بتواند به نحو احسن وظایف و اختیارات قانونی خود را اعمال کند.

۱- آشوری، داریوش، دانشنامه سیاسی، نشر مرواید، تهران، چاپ اول، سال ۱۳۷۰ ص ۷۷.

۲- قاضی، شریعت پناهی، ابوالفضل، همان، ص ۱۹۹.

به هر حال پارلمان به شکل واقعی آنگاه معنا می‌یابد که قانونگذاری، امری پیش ساخته و از پیش تعیین شده نباشد و اساس کار قانونگذاری بر مبنای اراده اکثریت مردم و از سوی نمایندگان منتخب و مورد اعتماد مردم در پارلمان انجام پذیرد.^۱

اعضای پارلمان را نمایندگان مردم تشکیل می‌دهند، در تبیین مفهوم نمایندگی که محصول روند اجتناب‌ناپذیر دموکراسی با واسطه است به جای آنکه اعمال حاکمیت توسط مردم و به طور مستقیم صورت گیرد از طریق انتخابات عمومی و گزینش نمایندگان از میان مردم و تشکیل مجالس قانونگذاری صورت گرفته، اجرا و اعمال می‌گردد. نماینده به معنی وکیل یا نایب در انجام امر می‌باشد و در اصطلاح حقوق اساسی، نمایندگی منصبی است که از طریق آراء عمومی و انتخابات فعلیت یافته و از این طریق است که حاکمیت ملی اعمال می‌گردد.^۲

امروزه در جوامع مختلف با گسترش نظامهای دموکراتیک و مردم سالار، نمایندگی مجالس مقننه بعنوان تأسیسی ویژه و نوین در حوزه حقوق عمومی مورد توجه بوده، دارای اوصاف و قواعد خاص و نوینی می‌باشد. آنچه در این میان حائز اهمیت است، این است که ایفای وظائف پراهمیت و سنگین نمایندگی، حقوق متناظر با خود را می‌طلبد. این حقوق به این علت ضروری به نظر می‌رسد که برخورد نمایندگان با مراکز قدرت، برای حفظ حقوق ملت و خدمت به مردم، اجتناب‌ناپذیر است و از این رو همواره امکان مانع‌تراشی و ایجاد محدودیت برای نمایندگان وجود دارد.

۱- فیلی، محمدحسین، تعیین قاعده و مبنا در خصوص رای دهندگان از بین قانون اساسی و سایر قوانین، مجله حقوق دانشکده حقوق دانشگاه کویت، ۱۹۹۹.

۲- هاشمی، سید محمد، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد ۲، چاپ ۲، مجتمع آموزش عالی قم، بهار ۱۳۷۵، صص ۱۴۶ و ۱۴۷.

نمایندگان که طی انتخابات از سوی مردم برگزیده می‌شوند و به ساحت مجلس پا می‌گذارند، قانون باید امکانات لازم را در اختیار دستگاه متبوع آنان یعنی پارلمان قرار دهد تا آنان زیر پوشش حفاظتی مناسبی از گزند خطرات گوناگون مصون بمانند و وظایف خود را با فراق خاطر انجام دهند.

نماینده باید آزاد و مستقل باشد تا آنچه را که می‌اندیشد و صلاح می‌داند، بگوید و پیشنهاد دهد. تعرض به نماینده چه از ناحیه حکومت باشد یا از سوی افراد نتیجه یکی خواهد بود و در هر حال آزادی عمل نماینده سلب می‌شود زیرا خود را هر دم در خطر توطئه‌ها، زمینه‌سازی‌ها و تحریکات می‌بیند و مجبور می‌شود که مراقب گفتار، کردار و تصمیمات خود باشد.

در این راستا همگام با گسترش نظام پارلمانی، حقوقی نیز تحت عنوان حقوق پارلمانی پا به عرصه وجود گذاشت و از اساسی‌ترین تمهیداتی که برای آزادی و استقلال نمایندگان صورت گرفت، اعطای حق مصونیت پارلمانی به نمایندگان مجالس است.

مصونیت پارلمانی عبارت از مجموعه‌ای از تدابیر قانونی است که نماینده پارلمان را زیر پوشش حمایت خود می‌گیرد و از تعقیب قضایی یا اعمال پلیسی حفاظت می‌کند و در اغلب کشورهای دنیا به دو صورت اعمال می‌شود؛ عدم مسئولیت و تعرض ناپذیری.^۱

مصونیت ماهوی یا عدم مسئولیت آن است که نماینده به مناسبت گفتار، نوشتار، اعمال و تصمیمات خود نباید مورد تعقیب و مؤاخذه قرار گیرد، این مصونیت مطلق و دائمی می‌باشد.

مصونیت تشریفاتی یا تعرض ناپذیری به معنای ممنوعیت تعرض به نمایندگان در اعمالی است که خارج از پارلمان انجام می‌دهند یعنی اگر نماینده‌ای مرتکب عملی شود که عرفاً جرم محسوب می‌شود و

۱- قاضی شریعت پناهی، ابوالفضل، حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۲، ص ۴۶۶.

دارای وصف مجرمانه است مورد حمایت قانون خواهد بود و این مصونیت بدان جهت است که نمایندگان به سبب حساسیت شغلی همواره در معرض توطئه و دسیسه‌چینی مخالفان هستند.

ب) بیان مسأله:

در ایران بر اساس اصل ۸۶ قانون اساسی نمایندگان در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهارنظر و رأی خود کاملاً آزاد هستند و نمی‌توان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده‌اند یا آرای که داده‌اند، تعقیب یا توقیف کرد.

با آنکه در اصل مذکور حدود مصونیت پارلمانی تا حدودی مشخص شده اما از سوئی با اهمیت یافتن هر چه بیشتر اصل تساوی افراد در برابر قانون و گسترش روح عدالت‌خواهی، ما شاهد کاهش این مصونیتها در دنیا هستیم و قانونگذار نیز بر اصل تساوی افراد در برابر قوانین تکیه دارد تا جائیکه برای مقام رهبری، رئیس جمهور و سایر مقامات حکومتی مصونیت قائل نشده و از طرفی به دلیل اسلامی بودن نظام در ایران با توجه به شرع مقدس اسلام که در آن هیچ مقامی از مصونیت برخوردار نیست در واقع وضع و تداوم مصونیت برای نمایندگان مجلس شورای اسلامی باید ضرورت و توجیه مناسبی داشته باشد.

به عبارتی باید بررسی کرد که مصونیت پارلمانی چیست و رابطه میان آن با چالشهای مطرح شده بر چه بنیان حقوقی- سیاسی استوار است، چرا که نمایندگی منصبی است که از طریق آراء عمومی و انتخابات فعلیت یافته است و از این طریق حاکمیت ملی اعمال می‌گردد و مصونیت پارلمانی نه بعنوان یک امتیاز که به مثابه ابزاری جهت انجام وظایف قانونی در اختیار نمایندگان ملت قرار دارد. در همین راستا و با توجه به اهمیت موضوع در این پژوهش تلاش داریم تا مصونیت پارلمانی نمایندگان مجلس

در ایران را در دو دوره قبل و بعد از انقلاب اسلامی مورد بررسی قرار داده و به سوالات آتی پاسخ
گوئیم:

۱) مفهوم و معنای مصونیت پارلمانی نمایندگان مجلس چیست و چه ویژگیهایی را شامل می‌شود؟

۲) دلایل اعطای مصونیت به نمایندگان مجالس چیست؟

۳) حدود مصونیت پارلمانی نمایندگان مجلس قبل از انقلاب اسلامی چه بوده است؟

۴) حدود مصونیت پارلمانی نمایندگان مجلس شورای اسلامی در جمهوری اسلامی ایران چه

می‌باشد؟

۵) مصونیت پارلمانی در ایران در چالش با چه موضوعاتی قرار گرفته که به طور عمده در این

زمینه دو سوال اساسی مطرح می‌شود:

الف) آیا مصونیت پارلمانی با شرع مقدس اسلام مغایرت دارد؟

ب) آیا مصونیت پارلمانی با اصل تساوی عموم در برابر قانون در تضاد است و یا با اعمال تبعیض

مثبت در چارچوب حقوقی، برابری عینیت فزونتتری می‌یابد؟

ج) روش اجرای پژوهش:

در انجام این پژوهش از روش توصیفی، استنباطی و تحلیلی استفاده شده و در عین حال در راه
دستیابی به نتیجه‌ای منطقی‌تر و جامع‌تر از پژوهشهای انجام شده در این زمینه، از کتب، مجلات و
مقالات مندرج در فصلنامه‌های حقوقی استفاده شده و سعی شده است تا به مسئله مصونیت نمایندگان به
صورت جامع‌تر و عمیق‌تری پرداخته شود.

لذا در این رساله تلاش شده با مطالعه و تدقیق در قوانین و آئین‌نامه‌های موجود و بیان نظریات و آراء مراجع ذیصلاح همچون مشروح مذاکرات نمایندگان مجلس بررسی قانون اساسی و نظریات و آراء شورای محترم نگهبان و دیگر مراجع، صاحب‌نظران و منتقدان و تجزیه و تحلیل حقوقی آنها، حدود مصونیت پارلمانی، وجود یا عدم وجود و یا میزان آن را در تئوری و عمل در حقوق اساسی ایران مشخص سازیم و بدور از هر نوع غرض‌ورزی و موضع‌گیری خاصی صرفاً از دیدگاه حقوقی نقاط قوت و ضعف مسئله را روشن سازیم و در صورت امکان پیشنهادات سازنده‌ای را ارائه نمائیم شاید که مورد توجه مسئولان محترم قرار گرفته تا بدین وسیله مبعوثان ملت در خانه ملت با امنیت خاطر و استقلال رأی بتوانند به انجام هر چه بهتر وظایف خطیر خویش و دفاع از حقوق موکلان خود پردازند.

د) پیشینه تاریخی مصونیت پارلمانی در جهان

از آنجایی که در تحلیل سوالات پژوهش، در بخشهای بعدی به صورت مبسوط مصونیت پارلمانی در ایران، قبل از انقلاب و بعد از استقرار جمهوری اسلامی بحث شده است در این قسمت تنها به صورت مختصر پیشینه مصونیت پارلمانی در جهان ارائه می‌شود.

از نظر تاریخی مشخص نیست که آغاز اعطای مصونیت پارلمانی به اعضای پارلمانها چه زمانی بوده است، زیرا این قبیل مصونیت‌ها تدریجی و در طی توافقیهای ضمنی که بین حکومت‌ها و مجلس‌های ملی آنها حاصل می‌شود بدست می‌آید. در مراجعه به تاریخ حقوق می‌بینیم که پارلمان‌ها زمانی به عنوان یک سازمان درباری یا موروثی و منصوب از طرف حاکمان بودند و لذا به هیچ وجه مجلس و پارلمان قدرت اظهارنظر و رویارویی با هیأت حاکمه و سلاطین را نداشت و از استقلال و آزادی عمل برخوردار نبودند، شبکه قدرت همیشه با پارلمان سر ناسازگاری داشتند و هر وقت می‌خواستند مجلس را منحل یا

نمایندگان را اخراج و بازداشت می‌کردند. در واقع از ابتدای ظهور مجالس در صحنه کشورها آنان آرام آرام صاحب حقوق و تضمین‌هایی شده‌اند که در آغاز واجد آن نبودند و طبعاً به طور کامل برای ادای وظایف قانونگذاری و نظارت بر اعمال قوه مجریه قدرت کافی نداشتند بررسی مقررات حقوق پارلمانی نشان دهنده پیشرفت‌هایی است که بویژه از قرن نوزدهم تا عصر حاضر در کارکردهای قوه قانونگذاری به چشم می‌خورد.^۱

مصونیت پارلمانی، آنگونه که امروزه مطرح است، تاریخ چندان طولانی ندارد. شاید اولین جرقه‌های به رسمیت شناختن مصونیت پارلمانی از انگلستان-کشوری که خاستگاه پارلمان مدرن نیز به حساب می‌آید- در کالبد پارلمانهای جهان دمیده شده باشد. تنش‌های تندی که بین پارلمان از یک سو، و پادشاه و دستگاه قضایی انگلستان از سوی دیگر وجود داشت، اکثراً صحنه را بر نمایندگان مردم تنگ و امکان نظارت و تأثیر را از پارلمان سلب می‌نمود. زمانی که مجلس عوام انگلستان لایحه‌ای را مبنی بر محکومیت مسایل شرم‌آور مالی «ریچارد دوم» پادشاه وقت انگلستان در سال ۱۳۹۷ به تصویب رساند، خشم شاه بر علیه مجلس عوام برانگیخته شد. بنابر آن، «توماس هاکسی»^۲ حامی سرسخت این مصوبه در مجلس عوام را، تحت عنوان خیانت به کشور به محاکمه کشاند و او سرانجام به اعدام محکوم شد. توماس هاکسی گرچه به دلیل حمایت‌های انعطاف‌ناپذیر مجلس عوام اعدام نشد؛ اما صدور حکم اعدام او زنگ خطری بود که پارلمان انگلستان را تکان سختی داد. بعد از صدور حکم اعدام توماس هاکسی و موارد دیگری از تهدید و اختناق بود که مجلس سنای انگلستان در سال ۱۶۶۸ بر ضرورت مصونیت اعضای پارلمان تأکید نمود و هرگونه تعقیب در قبال اظهار نظر اعضای پارلمان را مردود اعلام کرد. همچنین مجلس عوام نیز، در سال ۱۶۸۹ سند آزادی نطق و گفتار در پارلمان را تحت عنوان سند حقوق

۱- قاضی شریعت پناهی، ابوالفضل، بایسته‌های حقوق اساسی، پیشین، ص ۱۹۸.

۲ - Thomas haxey

بشر به تصویب رساند. به دنبال این تحولات مثبت در انگلستان، تصویب قانون اساسی فیلادلفیا در سال ۱۷۷۶، به عنوان دومین گام در این راستا، ایده مصونیت پارلمانی را به مفهوم کم و بیش جدید آن، در بستر تاریخ به حرکت انداخت.^۱

سومین گام اما در فرانسه برداشته شد. در این زمان مصونیت پارلمانی برای اولین بار به پیشنهاد خطیب معروف انقلابی فرانسه یعنی «میرابو»^۲ در جلسه ۲۳ ژوئن ۱۷۸۹ به تصویب مجلس مؤسسان می‌رسد^۳ و این مصونیت در قانون اساسی سالهای ۱۸۷۵ و ۱۸۸۱ مجدداً مورد تأیید قرار می‌گیرد. بر اساس قانون اساسی این کشور مصونیت مربوط به نطق‌هایی است که در مجلس یا کمیسیون‌ها ایراد می‌شود و همین طور مطالبی است که به امر مجلس از قول نمایندگان در مطبوعات داخلی و یا خارجی منتشر می‌گردد.

و از این به بعد بود که در اکثر کشورها مصونیت پارلمانی پذیرفته شد و در قوانین حقوق اساسی آنها به اشکال مختلف جایی برای خود باز نمود و در قرن ۱۹ به بارنشست و نمایندگان و پارلمان‌های کشورهای مختلف توانستند استقلال خود را بدست آورند و اینچنین آزادی نمایندگان، عملاً تضمین گردید.

---

۱ - <http://mosharekat.wahdat.net/index.php?num=۲۷۶&id=۴۹۹۰>

۲ - Mirabeau

۳ - <http://www.ho۲۰.thinkquest.hostcenter.ch/seiten/gestchichte.htm.hesuchtam۱۲,۱۲,۲۰۰۲>

۱) بخش اول: کلیات
(مفهوم و معنای مصونیت پارلمانی
، اقسام، مبانی و پیشینه تاریخی آن در
ایران)

مقدمه:

مصونیت از مقوله‌هایی است که در حقوق کشورهای مختلف به آن توجه شده و در قوانین مختلف بین‌المللی و داخلی ابعاد گوناگون آن تصریح گردیده است. به عنوان مثال مصونیت‌های سیاسی و دیپلماتیک که از دیر زمان به عنوان یک قاعده مسلم میان جوامع و کشورها پذیرفته شده و بر اساس آن برخی امتیازات و حقوق ویژه‌ای برای سفیران و نمایندگان سیاسی کشورها معتبر دانسته می‌شود: در واقع قوانین موضوعه در مواردی خاص صاحبان برخی مشاغل و مسئولیت‌ها را به واسطه اهمیت کار آنان واجد مصونیت قانونی و قضائی - هر چند محدود - تشخیص داده‌اند. این امتیازات در شرایطی اعطا می‌شود که اصل تساوی در برابر قانون، اعمال هرگونه تبعیض در رسیدگی به جرایم را مردود اعلام کرده است. اما تجربه‌های تاریخی نشان داده که در برخی مشاغل تنها با نوعی مصونیت می‌توان به ایفای وظیفه پرداخت. در واقع مصونیت‌های برشمرده شده در قوانین کشورها و خصوصاً مصونیت پارلمانی از جمله مواردی است که لزوم وجود آن برای این مشاغل لازم و ضروری می‌نماید.

۱-۱) انواع مصونیت‌های قانونی:

نهادهای حکومتی از حقوق و اختیاراتی برخوردارند که با تکالیف آنها ملازمه دارد به گونه‌ای که چنانچه از این حقوق و اختیارات برخوردار نباشند یارای عمل به تکالیف قانونی خود را نخواهند داشت. در واقع مصونیت‌ها از طریق اعضای جامعه به نمایندگان مردم، اعطا می‌گردد تا وظایف قانونی خود را بهتر به انجام رسانند. مصونیت‌ها به تناسب نوع نهاد حکومتی تغییر می‌یابند تا مناسبات لازم با کارکرد آن نهاد حکومتی را بیابند. به این ترتیب بخشی تحت عنوان مصونیت‌های شغلی مطرح می‌شود. که برخی از افراد دارای مناصب حکومتی یا مشاغل خاص به مناسبت شغلشان از آن برخوردار می‌شوند این مصونیت‌ها را نمی‌توان متضمن نوعی برتری و امتیاز شخصی برشمرد چرا که این مصونیت‌ها و مزایا متعلق

به منصب حکومتی می‌باشد نه مربوط به شخص، لذا این اشخاص نمی‌توانند به دلخواه از این مصونیتها چشم‌پوشی کنند و پس از پایان دوره و یا استعفا یا عزل آنها از سمت نمایندگی، تمامی این امتیازات از آنها سلب خواهد شد.

از جمله مصونیت‌های قانونی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱-۱-۱) مصونیت کشورهای مستقل:^۱

کشورهای مستقل دارای امتیازاتی هستند که به مقتضای آن کشور بیگانه نمی‌تواند در پیشگاه دادرسی آن کشورها و بدون رضایت آنها، مدعی دعوایی باشد و مجاز نیست به منظور اجرای سیاستی، متعرض اموال آن کشورها شود

۱-۱-۲) مصونیت شخص اول و سایر مناصب سیاسی و حکومتی خارجی:

مصونیت رئیس یک کشور بیگانه در قلمرو کشوری دیگر یکی از پیامدهای اصل مصونیت کشورهاست که ریشه در نظریه نمایندگی و حقوق دیپلماتیک دارد معذالک به دلیل فقدان معاهدات بین‌المللی در این خصوص می‌توان گفت از قواعد عرفی حقوق بین‌الملل محسوب می‌گردد که امروزه به صورت یک اصل کلی حقوقی در آمده است.

در توجیه این مصونیت می‌توان گفت وقتی مأموران دیپلماتیک یک کشور در کشوری بیگانه از مصونیت‌های شغلی برخوردارند به تبع اولی رئیس آنها نیز باید از همین مصونیت‌ها برخوردار باشد در این مورد می‌توان تا حدودی از دو کنوانسیون مأموریت‌های ویژه (۱۹۶۹ نیویورک) و کنوانسیون راجع به

---

۱ -immunity of independent states